

УДК 614.8(078.8)

ОРГАНІЗАЦІЯ І КОНТРОЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ВНЗ З ОСНОВ ОХОРОНИ ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Семенець Л.М., к. пед. н.,
доцент кафедри охорони праці та цивільної безпеки
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Васильєва Р.Ю., к. пед. н., доцент,
доцент кафедри охорони праці та цивільної безпеки
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Малинівська Л.І., к. пед. н., доцент,
доцент кафедри охорони праці та цивільної безпеки
Житомирський державний університет імені Івана Франка

У статті розкрито дидактичні засади організації самостійної роботи студентів ВНЗ, на основі яких висвітлено етапність їхньої самопідготовки з нормативної дисципліни «Основи охорони праці та безпека життєдіяльності», а також окреслено форми та засоби контролю навчальних досягнень.

Ключові слова: самостійна робота студентів, організація самостійної навчальної роботи студентів, навчальний процес, основи охорони праці та безпека життєдіяльності, фактори, контроль.

В статье раскрыты дидактические основы организации самостоятельной работы студентов вузов, на основе которых определены этапность их самоподготовки по нормативной дисциплине «Основы охраны труда и безопасность жизнедеятельности», а также обозначены формы и средства контроля знаний.

Ключевые слова: самостоятельная работа студентов, организация самостоятельной учебной работы студентов, охрана труда и безопасность жизнедеятельности, факторы, контроль.

Semenets L.M., Vasyliieva R.Yu., Malynivska L.I. ORGANIZATION AND CONTROL OF INDEPENDENT WORK OF THE STUDENTS OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION IN THE STUDY OF "FUNDAMENTALS OF LABOUR AND LIFE SAFETY"

The article considers the didactic foundations of the organization of independent work of the students of Higher Educational Institution. The stages of the students' self-preparation in the process of studying the normative academic subject "Fundamentals of Labour and Life Safety" are determined. Forms and means of control of the students' learning achievements are defined.

Key words: independent work of the students, organization of the students independent work, educational process, fundamentals of labour and life safety, factors, control.

Постановка проблеми. Сучасні вимоги до навчального середовища вищих навчальних закладів орієнтовані на розвиток у студентів здібностей, пов'язаних із самостійним оволодінням знань і формуванням умінь навчатися впродовж життя. У зв'язку з цим актуальною стає проблема організації контролю самостійної роботи студентів та її методичного забезпечення.

Вища освіта з нормативної дисципліни «Основи охорони праці та безпека життєдіяльності» спрямована на одержання фундаментальних знань, умінь і навичок, формування поглядів, цінностей і поведінки з метою запобігання виникненню ризику життю й здоров'ю людей [1]. Одним з основних компонентів навчального процесу з названого курсу є самостійна робота, яка має контролюватися, перевірятися та оцінюватися. Однак дотепер мало вивченими залишаються питання організації контролю

самостійної роботи студентів ВНЗ у процесі вивчення курсу «Основи охорони праці та безпека життєдіяльності».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми самостійної роботи студентів у навчальному процесі присвячено наукові праці С. Величко, О. Дубасенюк, Г. Костюк, І. Шимко тощо. Методика її організації досліджувалася в роботах Є. Белкіна, Б. Єсипової, О. Мороза, П. Підкасистого та ін. Організацію самостійної роботи студентів у процесі вивчення нормативних дисциплін висвітлено в працях Г. Гнитецької, О. Гурської, Н. Журавської та ін. Актуальні питання організації навчання студентів основам охорони праці та безпеки життєдіяльності порушено в роботах С. Гвоздів, Д. Зеркалова, О. Запорожця, І. Іванової, Т. Лаврук, О. Кобилянського та ін. У той же час чимало питань зазначеної наукової проблеми залишаються мало вивченими.

Постановка завдання. Метою нашого дослідження є з'ясування дидактичних заasad організації самостійної роботи студентів ВНЗ із курсу «Основи охорони праці та безпека життєдіяльності», виділення етапності самопідготовки майбутніх фахівців та окреслення специфіки контролю їхніх навчальних досягнень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «самостійна робота студента» (СРС) у сучасній дидактиці обов'язково співвідноситься з організуючою роллю викладача. Під самостійною роботою в дидактиці розуміють різні види індивідуальної та колективної навчальної діяльності студентів, яка здійснюється ними під час аудиторних і позааудиторних занять. Як зазначають В. Король, В. Мусієнко, Н. Токіва, метою самостійної роботи студентів є сприяння у формуванні самостійності як риси особистості та важливої професійної якості молодій людині, суть якої полягає у вміннях систематизувати, планувати, контролювати й регулювати свою діяльність без допомоги і контролю з боку викладача. Завданнями самостійної роботи можуть бути засвоєння певних знань, умінь, навичок, закріплення й систематизація набутих знань, застосування отриманих знань для розв'язання практичних завдань та виконання творчих робіт [2, с. 216]. Отже, у навчальному процесі вищої школи має передбачатися багатобачна самостійна робота студентів. Оскільки саме вона забезпечує високий рівень загальнокультурної й спеціальної підготовки випускників, зумовлює готовність майбутніх фахівців до професійного, компетентного входження в ринок праці зі сформованими потребами в постійній професійній самоосвіті та само розвитку.

Самостійна робота – це різноманітні види індивідуальної й колективної діяльності студентів, які вони здійснюють на навчальних заняттях або в позааудиторний час за завданнями викладача, під його керівництвом, але без його безпосередньої участі [3, с. 203]. На наш погляд, можна виокремити такі її основні види:

- 1) робота на лекційних, практичних, індивідуальних заняттях, консультаціях;
- 2) самостійне опрацювання студентами тем лекційних і практичних занять, на яких вони були відсутні;
- 3) підготовка доповідей до практичних занять, написання рефератів, виконання різномісних завдань, а також виконання завдань творчого характеру (розв'язання проблемних ситуацій);
- 4) підготовка до аудиторних, модульних контрольних робіт, іспитів;

5) робота з основною та додатковою літературою.

Упродовж останніх років у вищих навчальних закладах спостерігається тенденція до збільшення самостійної роботи студентів, яка базується на активній навчально-пізнавальній діяльності. Розвитку пізнавальної діяльності й самостійності студентів сприяють практичні заняття, круглі столи, науково-практичні конференції. Вони є одними з ефективних засобів активізації самостійної роботи студентів. Студенти вчать правильно працювати з літературою, аналізувати наукові тексти, узагальнювати, робити повідомлення, обговорювати поставлені проблеми, доводити правильність висунутого положення. Розвитку творчої думки та самостійності сприяють міжпредметні зв'язки. У навчальному процесі варто використовувати міжпредметні завдання. Вони можуть мати проблемно-пошуковий характер та включати проблемні питання [4, с. 31]. Компонуючи ці завдання, варто враховувати рівень пізнавальної активності й здатність студентів працювати самостійно. Різноміснє розв'язання проблемних ситуацій активізує та самоорганізує понятійно-теоретичну діяльність студентів.

Проблема активізації пізнавальної діяльності студентів у процесі вивчення дисципліни «Основи охорони праці та безпека життєдіяльності» набуває дедалі більш актуального значення. Загальновідомо, що навчальний матеріал засвоюється краще, а навички пізнавальної діяльності формуються в студентів інтенсивніше саме під час самостійної роботи. Варто зазначити, що саме цей вид діяльності викликає в студентів багато труднощів. Як показують результати анкетування, яке проводилося серед студентів Житомирського державного університету імені Івана Франка, менше третини студентів здатні спланувати та організувати самостійну роботу з основ охорони праці та безпеки життєдіяльності.

Самостійна робота студентів із курсу «Основи охорони праці та безпека життєдіяльності» здійснюється шляхом опрацювання рекомендованої основної та додаткової літератури з метою поглибленого вивчення змісту тем дисципліни відповідно до планів лекційних, практичних занять, у процесі підготовки до поточного, модульного контролю та іспиту, яка передбачає:

- глибоке засвоєння навчального матеріалу під час опрацювання рекомендованої літератури;
- стимулювання використання телекомунікаційних засобів (комп'ютерних програм, мережі Internet тощо) у процесі вивчення навчального матеріалу;

– стимулювання володінням культурою мови, логічним мисленням, умінням самостійної роботи;

– формування широкого світогляду, позитивних моральних засад.

Це створює умови для інтенсифікації навчального процесу, сприяє успішному засвоєнню знань і прискорює процес вивчення предмета студентами. Самостійне вивчення окремих питань, тем не тільки формує в студентів навички роботи з навчальною літературою, але й сприяє формуванню власного погляду, думки, спонукає до моделей поведінки та засобів захисту в разі виникнення надзвичайних ситуацій. Працюючи самостійно, студент, по-перше, засвоює навчальний матеріал, узагальнює, розвиває навички контролю й самоконтролю, по-друге, робить спробу застосувати на практиці теоретичні знання, по-третє, набуває навичок роботи з навчальною літературою. Треба зауважити, що самостійна робота студента є результатом правильно організованої навчальної діяльності на занятті, що мотивує його до самостійного здійснення цієї діяльності за межами навчальної аудиторії.

О. Біда та О. Савченко зазначають, що для ефективності самостійної роботи необхідно виконати ряд умов, а саме: забезпечення правильного сполучення обсягу аудиторної і самостійної роботи; методично вірна організація роботи студента в аудиторії й поза нею; забезпечення студента необхідними методичними матеріалами з метою перетворення процесу самостійної роботи на процес творчий; контроль за організацією й ходом самостійної роботи, що заохочує студента якісно її виконувати.

Ще одна умова – це методично раціональна організація роботи. Важливо поступово змінювати відносини між студентом і викладачем. Якщо на перших курсах викладачу належить активна творча позиція, то мірою просування до старших курсів пріоритет треба надати спонуканню студента працювати самостійно, активно прагнути до самоосвіти. Виконання завдань самостійної роботи має привчити студентів мислити, аналізувати, урахувати умови, ставити задачі, вирішувати виникаючі проблеми, тобто процес самостійної роботи поступово має перетворюватися на творчий.

Наступна умова – це забезпечення студента відповідною навчально-методичною літературою [5].

У контексті нашого дослідження ми вважаємо, що ефективність самостійної роботи студентів значною мірою залежить від таких факторів:

– мотивація самостійної роботи;

– розроблення структури самостійної роботи та системи контролю за нею;

– наявність засобів об'єктивної діагностики знань студентів;

– визначення видів консультаційної допомоги;

– методичне забезпечення самостійної роботи.

Однією з умов, що забезпечує ефективність самостійної роботи студентів, є дотримання етапності як в її організації, так і в проведенні. Ми виділяємо кілька етапів керованої самостійної роботи студентів.

Перший етап – підготовчий, що включає складання навчальної й робочої програм на навчальний рік із виділенням кількості годин на СРС із кожної теми, підготовку методичного забезпечення, систему засобів контролю з метою перевірки виконаної навчальної роботи студентами.

Другий етап – проектувальний: обґрунтовує цілі, зміст, завдання СРС, які доводяться до відома всіх студентів на вступній лекції. Встановлюються відповідні терміни та форми контролю самостійної роботи.

Третій етап – діяльнісний передбачає організацію індивідуальної навчально-професійної діяльності студентів із метою розв'язання поставлених завдань у самостійній роботі.

Четвертий етап – контроль-оцінний, в основі його оцінка та корекція індивідуальних, групових звітів студентів за результатами самостійної роботи.

П'ятий етап – рефлексивний передбачає звіт студентів (усна чи письмова форми) про обсяг виконаної самостійної роботи, її зміст, досягнення поставлених цілей; реалізацію методів і способів індивідуальної навчально-професійної діяльності, самооцінку ефективності сформованих способів дій, набутих знань, умінь, навичок для подальшої професійної діяльності.

З огляду на визначену етапність, організація самостійної роботи студентів у процесі вивчення курсу «Основи охорони праці та безпека життєдіяльності» здійснюється таким чином:

на першому етапі згідно з розробленою робочою програмою виділяється 60/82 годин(-и) (денна, заочна форми навчання) на самостійну роботу, яка включає:

– підготовку теоретичних питань до практичних занять;

– виконання індивідуальних (професійно орієнтованих) завдань;

– підготовку до поточного контролю, аудиторної контрольної роботи;

– підготовку до іспиту.

На цьому ж етапі планується система контролюючих засобів: виконання тестових, індивідуальних і групових завдань.

На другому етапі – на вступній лекції з курсу «Основи охорони праці та безпека життєдіяльності» – висвітлюються цілі та завдання вивчення цієї дисципліни, розкривається її зміст і структура, оголошується графік консультацій, вказуються усні та письмові форми контролю.

На третьому етапі здійснюється реалізація програми діяльності відповідно до розробленої системи завдань. Виконуються діагностика й контроль сформованих способів навчально-професійних дій, самооцінка процесу учіння (навчально-професійного пізнання).

На четвертому етапі викладач виконує діагностику оволодіння студентом навчальним матеріалом. Виконується оцінка та корекція засвоєних студентом способів розв'язання різнотипних задач з основ охорони праці та безпеки життєдіяльності.

На п'ятому етапі студенти виконують самооцінку процесу учіння основ охорони праці та безпеки життєдіяльності: визначають рівень засвоєння теоретичного матеріалу (змістова самооцінка, що пов'язана з розумінням основних понять, термінів, формул на визначення коефіцієнта природного освітлення, величини ризику небезпек, обчислення відносної, абсолютної вологості повітря); встановлюють рівень засвоєння способів дій під час розв'язування навчальних задач (процесуальна самооцінка). Разом із викладачем студенти проєктують зміст подальшої самостійної роботи.

Основною формою організації самостійної роботи студентів із цього курсу є індивідуальні завдання. На початку семестру студентам повідомляють про те, що кожен має виконати індивідуальну роботу, яка передбачає: розроблення рекомендацій щодо створення в організації системи управління охороною праці; положень про службу охорони праці та комісію з охорони праці організації; аналіз основних причин нещасних випадків організації та розроблення основних заходів щодо профілактики виробничого травматизму й професійних захворювань; аналіз наявності та стан первинних засобів пожежогасіння в організації, а також стан систем попередження пожеж і захисту; розв'язування задач на визначення ступеня ризику через вірогідність безпечної роботи; за схемою моделі загроз скласти модель загроз (варіанти завдань пропонуються); розглянути запропоновані ситуації та схарактеризувати модель поведінки; визначити, чи можна безпечно перебувати в приміщенні, якщо в повітрі є хімічні речовини в заданих концентраціях.

Студенти одержують картки, в яких вказано завдання, форма контролю, графік

складання, рекомендовану літературу. Таким чином, організована самостійна робота студентів дає змогу краще осмислити теоретичний матеріал, сформувані вміння й навички у процесі індивідуальних завдань, планувати процес самопідготовки.

Одним із найважливіших компонентів процесу навчання є перевірка й оцінювання знань студентами навчального матеріалу та формування вмінь контролю засвоєних способів дій. Самостійна робота студентів за відсутності контролю за її виконанням втрачає значення [6, с. 32–34]. Як зазначають науковці, чим більше місця і ролі відводиться самостійній роботі студентів, тим «більш дієвим і різнобічним має бути контроль як основна форма, за допомогою якої викладачі можуть стежити за характером і успішністю роботи студентів, щоб належним чином коригувати і спрямовувати її» [7, с. 69]. Тому метою кожної індивідуальної роботи є формування в студентів умінь самоаналізу, самоконтролю та самооцінки, тобто змістово-теоретичних дій, що ґрунтуються на рефлексії.

Одним із перспективних напрямів у галузі педагогічного контролю на сучасному етапі розвитку української системи освіти є тестування. Адже це дає змогу за короткий проміжок часу перевірити знання всіх студентів, виявити рівень засвоєння навчального матеріалу, з'ясувати сформованість елементарних умінь і навичок.

Висновки з проведеного дослідження. У контексті нашого дослідження самостійна робота визначається як вид навчальної діяльності, спрямованої на формування пізнавальних здібностей студентів, їхню особистісну спрямованість на безперервну самоосвіту. Для результативності самостійної роботи студентів необхідні умови, серед яких найвагомішою є наявність відповідної навчально-методичної бази, чітка організація, діагностика й самоаналіз виконаної колективної, групової та індивідуальної навчально-професійної діяльності студентів.

Дотримання вищезазначених вимог дає змогу активізувати та стимулювати навчальну роботу студентів, підвищити продуктивність практичних занять, посилити контроль за навчальними досягненнями кожного студента. Ефективність визначення етапів організації самостійної роботи студентів із курсу «Основи охорони праці та безпека життєдіяльності» значною мірою залежить від психолого-педагогічних умов індивідуальної навчально-професійної діяльності майбутніх фахівців, що має бути предметом наших подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Концепція освіти з напрямку «Безпека життя і діяльності людини» / Кузнецов В.О., Мухін В.В., Буров О.Ю., Сидорчук Л.А., Шкробець С.А., Заплатинський В.М. Інформаційний вісник: Вища школа. Київ. 2001. № 6. С. 6–17.
2. Король В.М., Мусієнко В.П., Токова Н.Т. Організація самостійної роботи студентів. Черкаси: ЧДУ, 2003. 216 с.
3. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи: навч. посібник. 2-ге вид., доп. Київ: Академвидав, 2010. 456 с.
4. Козаков В.А. Самостійна робота студентів як дидактична проблема. К.: НМК ВО, 1990. 62 с.
5. Біда О.А., Савченко О.П. Сучасні тенденції в організації самостійної роботи студентів ВНЗ. Е-журнал «Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку». 2010. № 2. С. 14. URL: <http://intellect-invest.org.ua/>
6. Черних В.П., Кайдалова Л.Г., Зупанець І.А. [та ін.]. Самостійна робота студентів: методичні рекомендації для викладачів. Харків: НФаУ, 1999. 36 с.
7. Калашник Н.Г., Вертегел В.Л. Самостійна робота – потужний засіб сучасної освіти і виховання: навчально-методичний посібник з питань формування естетичних смаків студентської молоді навчально-виховному процесі. Запорізький національний університет, 2005. 326 с.

УДК 377.3

СУЧАСНІ НАПРЯМИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ З УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПІДГОТОВКИ КОНКУРЕНТОЗДАТНИХ ФАХІВЦІВ

Стойчик Т.І., к. пед. н.,
заступник директора з навчально-виробничої роботи
Криворізький професійний гірничо-технологічний ліцей

У статті здійснено науковий аналіз досліджень із проблеми управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців та зроблено висновок про їх перспективність. Порушена проблема конкурентоздатності фахівця автором розглядається «як рушійна сила пошуку нових можливостей економічного розвитку». Проведений ґрунтовний аналіз досліджень психологічних наук доводить, що науковцями розглядається більшість проблем, що стосуються взаємодії, взаємовпливу людини і середовища, та акцентує на недостатньому вивченні соціопсихологічних аспектів підготовки фахівців, що негативно позначається на взаємодії: особа – роботодавець – навчальний заклад.

Ключові слова: конкурентоздатний фахівець, заклад професійної освіти, управління якістю підготовки, наукові дослідження.

В статье осуществлен научный анализ исследований по проблеме управления качеством подготовки конкурентоспособных специалистов и сделан вывод об их перспективности. Затронутая проблема конкурентоспособности специалиста автором рассматривается «как движущая сила поиска новых возможностей экономического развития». Проведенный подробный анализ исследований психологических наук доказывает, что учеными рассматриваются в большинстве проблемы, касающиеся взаимодействия, взаимовлияния человека и среды, и акцентирует внимание на недостаточном изучении социопсихологических аспектов подготовки специалистов, что отрицательно сказывается на взаимодействии: личность – работодатель – учебное заведение.

Ключевые слова: конкурентоспособный специалист, заведение профессионального образования, управления качеством подготовки, научные исследования.

Stoichyk T.I. MODERN DIRECTIONS OF SCIENTIFIC RESEARCHES MANAGING QUALITY OF PREPARATION OF COMPETITIVE PROFESSIONALS

The author of the scientific article conducted a scientific analysis of research with problems of quality management in training of competitive specialists and a conclusion about their prospects is made.

In the article a competitive expert is considered by the author as “how the driving force behind the search for new opportunities for economic development”. The author conducted a detailed analysis of Psychological Science (carried out by the author of a detailed analysis of research psychology) proves that the scholars are considering most of the problems interaction, mutual influence of man and environment and emphasizes on insufficient study of socio psychological aspects of training specialists, which negatively affects the interaction: the person – the employer – the educational institution.

Key words: competitive expert, institution of professional education, quality management, scientific research.